

HELŚIŃSKA FUNDACJA PRAW CZŁOWIEKA
HELSINKI FOUNDATION for HUMAN RIGHTS

RADA FUNDACJI

Halina Bortnowska-Dąbrowska Marek Antoni Nowicki
Jerzy Ciemniński Teresa Romer
Janusz Grzelek Mirosław Wyrzykowski
Michał Nawrocki

ZARZĄD FUNDACJI

Prezes: Danuta Przywara
Wiceprezes: Maciej Nowicki
Sekretarz: Piotr Kładoczny
Skarbnik: Lenur Kerymov
Członek Zarządu: Dominika Bychawska-Siniarska

Warszawa, dnia 4 lipca 2017 roku

147.1/2017/ART.32/JJ/AK

Szanowna Pani

Agnieszka Mulka-Sokołowska

Prokurator Okręgowa w Opolu

ul. Reymonta 24

45-066 Opole

W imieniu Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka (HFPC), organizacji pozarządowej, której statutowa działalność dotyczy ochrony praw i wolności człowieka, pragniemy zwrócić Pana uwagę na zdarzenie, do którego doszło z 1 na 2 lipca 2017 roku przy parkingu Centrum Handlowego „Kubatura” w Opolu. Wedle informacji prasowej¹, 31-letnia kobieta rozmawiała z Hindusami. Podczas tej rozmowy ze strony trzech nieznanych mężczyzn miały paść w ich kierunku obraźliwe komentarze na tle rasistowskim. W momencie, w którym kobieta miała zwrócić im uwagę, miała zostać zwyzywana, a następnie uderzona w twarz, przewrócona i kopnięta w brzuch. Po tym zdarzeniu trzech nieznanych mężczyzn uciekło taksówką.

Wobec powyższego, w imieniu HFPC, pragniemy zwrócić uwagę na konieczność zbadania, czy w niniejszej sprawie nie zachodzi podejrzenie popełnienia przestępstw określonych w art. 119, art. 256 i art. 257 Kodeksu karnego. Powołane przepisy dotyczą

¹ Anna Pawlak, *Trzech mężczyzn pobiło kobietę pod klubem Kubatura w Opolu*, 3 lipca 2017 roku, dostęp: <http://opole.wyborcza.pl/opole/7,35086,22045639,trzech-mezczyzn-zaatakowalo-kobiete-pod-klubem-kubatura-w-opolu.html>

szczególnego rodzaju przestępstw – tzw. przestępstw z nienawiści. W naszej ocenie zachodzi konieczność zbadania, czy za osobę pokrzywdzoną tymi przestępstwami nie należy uznać kobiety, która została zaatakowana. Jak podkreśla się we wspomnianym materiale prasowym powodem ataku miało być to, że kobieta ta stała w towarzystwie Hindusów i z nimi rozmawiała. Zgodnie z międzynarodowymi standardami, które zostaną omówione poniżej, jako przestępstwa z nienawiści traktowane powinny być czyny skierowane w stosunku do ofiar nie tylko faktycznie posiadających daną cechę chronioną (np. przynależność narodowo-etniczną), ale także takich osób, co do których sprawca przyjął, że posiadają określoną cechę chronioną (asumpcja co do posiadania cechy), a także takich osób, które są kojarzone z osobami mającymi daną cechę, na skutek posiadania relacji lub więzi z osobami charakteryzującymi się cechą chronioną (asocjacja z osobami posiadającymi cechę chronioną).

Prokurator Generalny już w 2014 roku dostrzegł wagę problemu, jakim są przestępstwa z nienawiści, co poskutkowało wydaniem Wytycznych Prokuratora Generalnego z dnia 26 lutego 2014 roku w zakresie postępowań o przestępstwa z nienawiści². Z wytycznych tych wynika, że: „każde postępowanie przygotowawcze o przestępstwo z nienawiści uznaje się za sprawę dużej wagi”. Wytyczne wyraźnie wskazują, że tego typu przestępstwa nie powinny być bagatelizowane, a przy ich prowadzeniu powinno się zachować należyłą staranność. Ponadto z wytycznych wynika, że: „[n]a każdym etapie postępowania przygotowawczego należy dążyć do dokonania precyzyjnych i miarodajnych ustaleń odnoszących się do zamiaru sprawcy, czynionych w oparciu o przeprowadzone dowody. Dla ustalenia zamiaru znaczenia przesądzającego nie mogą mieć wyłącznie wyjaśnienia podejrzanego, należy bowiem uwzględnić stronę przedmiotową czynu, a zwłaszcza sposób działania sprawcy”.

Wagę problemu rasizmu i ksenofobii dostrzegła społeczność międzynarodowa, co zaowocowało przyjęciem wielu aktów prawnomiędzynarodowych obligujących państwa do zakazania i przeciwdziałania dyskryminacji m.in. ze względu na rasę, kolor skóry, pochodzenie narodowe i etniczne. W tym miejscu w szczególności należy wskazać art. 20 ust. 2 i art. 26 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych³, a także Międzynarodową Konwencję w Sprawie Likwidacji Wszelkich Form Dyskryminacji Rasowej⁴. Również normy prawa krajowego zakazują nierównego traktowania ze względu na

² PG VII G 021/54/13, dostęp: https://pk.gov.pl/plik/2014_03/4e331e3a170f1719e3f846b06a2c5f7d.pdf

³ Otwarta do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r. (Dz. U. z 1997 r. Nr 38, poz. 167).

⁴ Otwarta do podpisu w Nowym Jorku dnia 7 marca 1966 r. (Dz. U. z 1969 r. Nr 25, poz. 187).

przynależność rasową, jako jednej z form dyskryminacji, o czym stanowi art. 32 ust. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej⁵.

HFPC pragnie również zwrócić uwagę na orzecznictwo ETPC w sprawach dotyczących przestępstw z nienawiści, który wiele razy podkreślał, że zakaz dyskryminacji, wynikający z art. 14 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności⁶, wyraża podstawowe wartości w społeczeństwach wielokulturowych współczesnej Europy, a zwalczanie rasizmu stało się priorytetowym celem wszystkich państw, które są związane postanowieniami Konwencji⁷. W najnowszym orzecznictwie ETPC podkreśla, że ochrona prawna przysługująca ofiarom rasizmu, w równym stopniu powinna przysługiwać wszystkim ofiarom dyskryminacji z tego powodu, że każdy przypadek dyskryminacji jest równie poważny jak rasizm⁸.

ETPC wypowiedział się również wielokrotnie w sprawie konieczności uwidocznienia motywacji sprawcy w sprawach związanych z przestępstwami z nienawiści. Trybunał wskazywał, że równe traktowanie przypadków na tle rasowym – czy w ogóle dyskryminacyjnym – i przypadków pozbawionych takiego elementu, jest równoznaczne z „przymykaniem oczu” na specjalny charakter takich czynów, które są szczególnie destrukcyjne dla praw podstawowych⁹. ETPC wskazuje ponadto, że przemoc będąca przejawem dyskryminacji, ze względu na jej niebezpieczne skutki, wymaga od władz specjalnej czujności i stanowczej reakcji – to z tego powodu władze muszą użyć wszystkich dostępnych środków, wzmacniając w ten sposób demokratyczną wizję społeczeństwa, w którym różnorodność nie jest odbierana jako zagrożenie, ale źródło jego bogactwa¹⁰.

ETPC dostrzegł również, że bardzo trudno jest udowodnić istnienie motywów dyskryminacyjnych, jednak władze mają obowiązek podjęcia wszelkich rozsądnych kroków pozwalających ujawnić takie motywy i ustalić rolę nienawiści lub uprzedzeń w popełnieniu przestępstwa. Obowiązek ten jest obowiązkiem staranności, a nie absolutnym obowiązkiem rezultatu¹¹.

⁵ Dz. U. z 1997 r. Nr 78 poz. 483 ze zm.

⁶ Sporządzona w Rzymie 4 listopada 1950 r., Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 ze zm., dalej: EKPC, Konwencja.

⁷ Wyrok ETPC z dnia 6 lipca 2005 roku w sprawie Nachova i in. przeciwko Bułgarii, skarga nr 43577/98 i 43579/98, § 155.

⁸ Wyrok ETPC z dnia 16 grudnia 2010 roku w sprawie Milanović przeciwko Serbii, skarga nr 44614/07.

⁹ Wyrok ETPC z dnia 11 marca 2014 roku w sprawie Abdu przeciwko Bułgarii, skarga nr 26827/08, § 29.

¹⁰ Wyrok ETPC z dnia 6 lipca 2005 roku w sprawie Nachova i in. przeciwko Bułgarii, skarga nr 43577/98 i 43579/98, § 145.

¹¹ Wyrok ETPC z dnia 31 lipca 2012 roku w sprawie M. i in. przeciwko Włochom i Bułgarii, skarga nr 40020/03.

W literaturze oraz orzecznictwie sądów międzynarodowych podkreśla się, że ochrona przed czynami motywowanymi uprzedzeniami, mającymi podłoże dyskryminacyjne, powinna dotyczyć nie tylko osób, które bezpośrednio przynależą do grupy szczególnie chronionej lub mającej cechę, ze względu na którą doświadczyły mniej korzystnego traktowania, lecz także osób, które posiadają pewną „więź” z daną cechą lub grupą. Jako „więź” należy rozumieć: (1) fakt domniemanego posiadania cechy lub (2) posiadanie określonych relacji lub związków (lub domniemanie posiadania relacji lub związków) z osobą, która daną cechę posiada (lub jest postrzegana jako osoba posiadająca cechę). Takie podejście akcentuje rozstrzygającą rolę motywacji sprawcy dla oceny tego, czy czyn miał charakter dyskryminacyjny.

W tym kontekście na zwrócenie szczególnej uwagi zasługuje jeden z najnowszych wyroków ETPC w sprawie Škorjanec przeciwko Chorwacji, w którym Trybunał wskazał, że nieuwzględnienie przez władze publiczne podczas przeprowadzania śledztwa motywacji rasowej, która doprowadziła do popełnienia przestępstwa na szkodę osoby, która do grupy szczególnie chronionej faktycznie nie przynależała, narusza standard EKPC¹². W sprawie tej skarżąca Maja Škorjanec wraz ze swoim partnerem spacerowała po rynku w Zagrzebiu. W pewnym momencie dwóch nieznanym mężczyznom zaczęło znieważać jej partnera z powodu jego przynależności rromskiej. Partner Mai Škorjanec zaczął uciekać, jednak został dogoniony przez napastników, którzy go pobili. Skarżąca, gdy chciała ratować swojego partnera została odepchnięta i kopnięta w głowę. Napastnicy zostali najpierw oskarżeni, a potem skazani za przestępstwo z nienawiści, jednak tylko w odniesieniu do pobitego mężczyzny. Motyw pobudek rasistowskich nie został uwzględniony względem Mai Škorjanec ani przez organy ścigania ani przez sądy. W związku z czym ostatecznie wniosła ona skargę do ETPC, w której zarzuciła, że prawo krajowe, a także w szczególności praktyka jego stosowania, nie gwarantują ochrony przed przemocą motywowaną nienawiścią w stosunku do osób, które ucierpiały w jej wyniku mimo braku bezpośredniego posiadania cech wywołujących nienawiść, lecz dlatego, że są w związku z osobą posiadającą takie cechy. ETPC podzielił częściowo zarzuty skargi i uznał, że doszło do naruszenia art. 3 w zw. z art. 14 EKPC. W wyroku czytamy, że obowiązkiem państw badających czyny, co do których istnieje podejrzenie, że są motywowane rasowo, jest podjęcie wszystkich racjonalnych działań dla oceny, czy dane zdarzenie było motywowane nienawiścią.

Jak zaznaczył ETPC, zgodnie z EKPC obowiązkiem władz jest poszukiwanie powiązań między rasistowskimi motywami a dokonanym aktem przemocy nie tylko

¹² Wyrok ETPC z dnia 28 marca 2017 roku w sprawie Škorjanec przeciwko Chorwacji, skarga nr 25536/14.

w sytuacjach, gdy przemoc jest oparta na rzeczywistym lub domniemanym statusie danej osoby lub jej cesze, ale także wtedy, gdy przemoc jest oparta o rzeczywistą lub domniemaną relację lub afiliację z inną osobą, która rzeczywiście lub domniemanie posiada określony status lub określoną cechę. W ocenie Trybunału, ofiary przestępstw z nienawiści mogą doświadczać agresji nie tylko ze względu na to, że same posiadają określoną cechę, ale także z powodu asocjacji z innymi osobami, które rzeczywiście lub domniemanie posiadają określoną cechę. To powiązanie ofiar może brać się z przynależności lub asocjacji z poszczególną grupą, a także z rzeczywistej lub domniemanej afiliacji z członkiem określonej grupy, np. przez osobistą relację, przyjaźń, znajomość lub małżeństwo.

ETPC we wspomnianym wyroku odwołał się do dorobku ODIHR – OBWE (Biuro Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka – Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie) dotyczącego zwalczania przestępstw z nienawiści. Warto podkreślić, że ODIHR – OSCE jako przestępstwo z nienawiści definiuje czyny, których ofiara została zaatakowana ze względu na faktyczne bądź domniemane powiązanie, związek, przynależność, członkostwo lub udzielanie wsparcia grupie szczególnie chronionej przed nienawistnymi atakami¹³.

Wobec wskazania powyższych standardów za ofiarę przestępstwa z nienawiści powinna być uznana osoba, która doświadczyła agresji nie tylko ze względu na fakt posiadania określonej cechy lub przynależności do określonej grupy, ale także osoba, która została uznana za posiadającą taką cechę lub przynależność do grupy, a także posiadająca związki (rzeczywiste lub domniemane) z osobą posiadającą cechę lub przynależność do grupy (lub co do której sprawca przyjął, że taką cechę posiada lub do danej grupy przynależy). Ponadto z przywołanego wyroku w sprawie Škorjanec przeciwko Chorwacji wynika, że obowiązek uznania jednostki za ofiarę przestępstwa z nienawiści nie tylko wtedy, gdy została ona zaatakowana z uwagi na posiadanie określonej cechy, lecz także wtedy, gdy została zaatakowana z uwagi na rzeczywisty lub domniemany związek z inną osobą, która posiada (lub jest postrzegana jako osoba posiadająca) określoną cechę. Oczywiście wniosek ten nie może przesądzać faktu popełnienia przestępstwa, ale wiąże się z nim obowiązek przeprowadzenia skrupulatnego śledztwa zmierzającego do wyjaśnienia okoliczności czynu, z uwzględnieniem rasistowskiej motywacji sprawcy.

W związku z powyższym, w imieniu Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka, zwracamy się do Pani Prokurator z prośbą o zwrócenie szczególnej uwagi na wydarzenie, do którego

¹³ Program zwalczania przestępstw na tle nienawiści dla funkcjonariuszy organów ochrony porządku publicznego, OBWE-ODIHR, 25 września 2006 r., dostęp: <http://www.osce.org/pl/odihr/20701?download=true>; por.: *Hate Crime Laws. A Practical Guide*, OBWE-ODIHR, Warszawa 2009, s. 16-17, dostęp: <http://www.osce.org/odihr/36426?download=true>

doszło przy parkingu Centrum Handlowego „Kubatura” w Opolu. Działania organów państwa w sprawach, gdzie zostanie potwierdzone przypuszczenie popełnienia przestępstwa z nienawiści, powinny stanowić jasny komunikat o braku tolerancji dla tego typu zachowań. Prosimy o poinformowanie nas, czy zostało już wszczęte postępowanie w opisanej sprawie i jeśli tak, to prosimy o informowanie nas o jego przebiegu.

W imieniu Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka,

Ł. Przywara

Helsińska Fundacja Praw Człowieka
SEKRETARZ ZARZĄDU
Piotr Kładoczny
Piotr Kładoczny

Helsińska Fundacja Praw Człowieka
PREZES ZARZĄDU
Danuta Przywara
Danuta Przywara